GENERALINIO ADVOKATO POIARES MADURO IŠVADA,

pateikta 2008 m. gegužės 22 d. [1]

1. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas apeliacine tvarka nagrinėjant bylą dėl apeliacinio skundo, pateikto dėl Bač Kiškūno apylinkės teismo (Bács-Kiskun Megyei Bíróság, Vengrija), veikiančio kaip įmonių registro tvarkytojas, sprendimo. Šis prašymas susijęs su komanditine ūkine bendrija, kuri siekia perkelti centrinę administraciją iš Vengrijos į Italiją, bet nori likti įregistruota Vengrijoje, kad jos teisinę padėtį ir toliau reglamentuotų Vengrijos teisė. Tačiau, pasinaudojęs turimais įgaliojimais veikti kaip vietos įmonių registro tvarkytojas, *Megyei Bíróság* atsisakė į vietos registrą įrašyti naują adresą remdamasis tuo, kad pagal Vengrijos teisę negalima perkelti buveinės. Jis nusprendė, kad centrinę administraciją į kitą valstybę narę siekianti perkelti įmonė pirmiausia turi būti likviduota, o po to iš naujo įsteigta pagal šios valstybės narės teisę. Nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka Segedo apeliacinis teismas (*Szegedi Ítélőtábla*) kreipėsi į Teisingumo Teismo pagalbos, kad būtų nustatyta, ar atitinkami Vengrijos teisės aktai neprieštarauja įsisteigimo laisvei. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iškėlė keletą klausimų dėl EB 234 straipsnio taikymo.

I — Faktinės bylos aplinkybės ir prašymas priimti prejudicinį sprendimą

2. *Cartesio* yra pagal Vengrijos teisę įsteigta komanditinė ūkinė bendrija (betéti társaság), kurios registruota buveinė yra Bajoje (Vengrija). Ją sudaro du Vengrijoje gyvenantys šios valstybės piliečiai: konkrečią pinigų sumą privalantis įnešti ir tik už šią sumą atsakantis komanditorius bei už visas komanditinės ūkinės bendrijos prievoles atsakantis tikrasis narys [2].

3. 2005 m. lapkričio 11 d. *Cartesi*o teismui, veikiančiam kaip įmonių registro tvarkytojui, pateikė prašymą pakeisti vietos įmonių registro duomenis, kad būtų įrašytas naujas jos centrinės administracijos adresas: „21013 Gallarate (Italija), Via Roma Nr. 16“. Tačiau kaip įmonių registro tvarkytojas veikiantis teismas atmetė *Cartesio* prašymą. Jis nusprendė, kad pagal Vengrijos teisę bendrovės negali perkelti savo centrinės administracijos į kitą valstybę narę ir išsaugoti savo

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — Nepaisant to, kad *Cartesio* yra komanditinė ūkinė bendrija, pateikti prejudiciniai klausimai susiję ir su ūkinėmis bendrijomis, ir su įmonėmis pagal Vengrijos teisę. Todėl kalbėdamas apie iškeltus klausimus dėl išaiškinimo ir apie pačią *Cartesio* „bendrovės“ sąvoką vartosiu plačiąja prasme. Kalbant apie „įsteigimą“, ši sąvoka prireikus taip pat turėtų apimti ūkinės bendrijos registraciją arba jos įsteigimą.

kaip bendrovės, kuriai taikoma Vengrijos teisė, teisinį statusą. Todėl siekdama perkelti savo centrinę administraciją *Cartesio* pirmiausia turi būti Vengrijoje likviduota ir iš naujo įsteigta pagal Italijos teisę.

4. *Cartesio* dėl šio kaip įmonių registro tvarkytojo veikiančio teismo priimto sprendimo pateikė apeliacinį skundą *Szegedi Ítélőtábla*. Šis teismas Teisingumo Teismui pateikė tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar apeliacinės instancijos teismas, turintis priimti sprendimą dėl apeliacinio skundo, kuriuo skundžiamas kaip įmonių registro tvarkytojo *(cégbíróság)* veikiančio teismo sprendimas byloje dėl registro duomenų pakeitimo, turi teisę pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal (EB) 234 straipsnį, nors nei pastarojo teismo sprendimo priėmimo procesas, nei apeliacinis procesas nevyksta ginčo tvarka?

2. Jei apeliacinės instancijos teismas laikomas „teismu, turinčiu teisę pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą“ pagal (EB) 234 straipsnį, ar jį reikia laikyti galutinės instancijos teismu, pagal šį straipsnį privalančiu Europos Bendrijų Teisingumo Teismui pateikti klausimą dėl Bendrijos teisės aiškinimo?

3. Ar iš (EB) 234 straipsnio tiesiogiai išplaukiančią Vengrijos teismų teisę pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą riboja ar gali riboti nacionalinės teisės norma, pagal kurią leidžiama pateikti apeliacinį skundą nacionalinės teisės prasme dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, jei bylą nagrinėjantis apeliacinės instancijos teismas gali šią nutartį pakeisti arba atsiimti ir nurodyti ją priėmusiam teismui atnaujinti sustabdytą bylą?

4. a) Ar padėtį, kai Vengrijoje įsteigta ir įmonių registre įregistruota bendrovė siekia perkelti savo buveinę į kitą Europos Sąjungos valstybę narę, reglamentuoja Europos Sąjungos teisė, ar, nesant teisės aktų suderinimo, jai išimtinai taikoma nacionalinė teisė?

b) Ar Vengrijos bendrovė gali prašyti perkelti buveinę į kitą Europos Sąjungos valstybę narę tiesiogiai remdamasi Bendrijos teise

((EB) 43 ir 48 straipsniai)? Jei taip, ar kilmės arba priimančioji valstybė narė gali nustatyti tokiam perkėlimui kokias nors sąlygas ar procedūras?

c) Ar (EB) 43 ir 48 straipsniai gali būti aiškinami taip, kad Bendrijos teisė draudžia nacionalinės teisės normas arba praktiką, pagal kurias savo teisėmis besinaudojančios bendrovės vertinamos nevienodai, atsižvelgiant į tai, kurioje valstybėje narėje yra jų buveinė?

Ar (EB) 43 ir 48 straipsniai gali būti aiškinami taip, kad su Bendrijos teise nesuderinamos nacionalinės teisės normos arba praktika, pagal kurias Vengrijos bendrovei trukdoma perkelti savo buveinę į kitą Europos Sąjungos valstybę narę?“

II — Vertinimas

A — *Pirmasis klausimas*

5. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar prašymas priimti prejudicinį sprendimą, kuris pateiktas apeliacine tvarka nagrinėjant bylą dėl žemesnės grandies teismo sprendimo pateiktą apeliacinį skundą yra priimtinas, jeigu ir procesas žemesnės grandies teisme, ir apeliacinis procesas nevyksta ginčo tvarka. Trumpai tariant, pirmiausia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar jis gali pateikti Teisingumo Teismui klausimą [3]. Atsakymas aiškiai išplaukia iš Teisingumo Teismo praktikos. Pagal šios bylos aplinkybes, veikdamas kaip įmonių registro tvarkytojas, teismas tik vykdė registro funkciją: jis priėmė „administracinį sprendimą neprivalėdamas išspręsti iškilusio teisinio ginčo“ [4]. Pagal EB 234 straipsnį reikia pripažinti, kad tai nėra teisminė funkcija; taigi ją vykdydamas kaip įmonių registro tvarkytojas veikęs teismas neturi teisės pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą [5]. Atvirkščiai, pagal EB 234 straipsnį apeliacinis procesas dėl kaip įmonių registro tvarkytojo veikusio teismo priimto sprendimo yra teismo procesas,

3 — Taip pat, pavyzdžiui, žr. 1982 m. kovo 23 d. Sprendimą *Nordsee prieš Reederei Mond* (102/81, Rink. p. 1095).

4 — 2002 m. sausio 15 d. Sprendimas *Lutz ir kt.* (C-182/00, Rink. p. I-547, 14 punktas).

5 — Ten pat, 13 punktas. Taip pat žr. 2001 m. birželio 14 d. Sprendimą *Salzmann* (C-178/99, Rink. p. I-4421, 15 punktas); 1995 m. spalio 19 d. Sprendimą *Job Centre* (C-111/94, Rink. p. I-3361, 11 punktas); 2002 m. sausio 22 d. Nutartį *Holto* (C-447/00, Rink. p. I-735, 17 ir 18 punktai); 2005 m. birželio 30 d. Sprendimą *Längst* (C-165/03, Rink. p. I-5637, 25 punktas) ir 2006 m. balandžio 27 d. Sprendimą *Standesamt Stadt Niebüll* (C-96/04, Rink. p. I-3561, 14 punktas).

nepaisant to, kad tai yra ne ginčo tvarka vykęs procesas [6]. Todėl apeliacine tvarka tokią bylą nagrinėjantis teismas gali Teisingumo Teismui pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą [7]. Taigi reikia daryti išvadą, kad pirmasis nacionalinio teismo pateiktas klausimas yra priimtinas ir į jį reikia atsakyti teigiamai.

B — *Antrasis klausimas*

6. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar jį reikia pripažinti teisingu, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka ir kuriam kyla pareiga pagal EB 234 straipsnio trečiąją pastraipą. Galima būtų tvirtinti, kad šis klausimas yra nepriimtinas, nes norint priimti sprendimą pagrindinėje byloje į jį atsakyti nereikia, ypač atsižvelgiant į tai, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vis tiek pateikė kitus prejudicinius klausimus. Vis dėlto, kai iškilęs klausimas akivaizdžiai turi platesnę praktinę reikšmę vienodam Bendrijos teisės aiškinimui ir taikymui ir jei su faktinėmis aplinkybėmis jis nėra susijęs vien dirbtinai [8], normų dėl priimtinumo nereikėtų taikyti taip, kad norint pateikti šiuos klausimus būtų sudaryta neįveikiamų kliūčių. Todėl kai nacionalinis teismas vienintelę realią galimybę pateikti tokį klausimą turi tik vykstant procesui, nors atsakymas į šį klausimą nebūtinai reikalingas bylai išnagrinėti, mano manymu, nereikėtų nustatyti pernelyg aukštos priimtinumo ribos [9].

7. Kalbant apie šioje byloje iškeltą klausimą, akivaizdu, kad jis susijęs su prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros veikimu ir jo ryšys su bylos aplinkybėmis negali būti pripažintas dirbtiniu. Todėl būtų sudėtinga surasti kitą alternatyvą, kaip kitaip jį būtų galima pateikti Teisingumo Teismui. Nustačius reikalavimą, kad nacionalinis teismas pirmiausia pateiktų prašymą priimti prejudicinį sprendimą, klausdamas, ar pagal EB 234 straipsnį jis šį prašymą privalo pateikti, ir, tik atsakius teigiamai, po to pateiktų rūpimus klausimus, teismui tektų pernelyg didelė našta [10]. Todėl siūlau, kad Teisingumo Teismas suteiktų pagalbą, kaip tai jau yra padaręs esant panašioms aplinkybėms byloje *Lyckeskog* [11].

6 — 5 išnašoje minėto sprendimo *Job Centre* 11 punktas ir 5 išnašoje minėto sprendimo *Holto* 19 punktas.

7 — Taip pat netiesiogiai žr. 2005 m. gruodžio 13 d. Sprendimą *SEVIC Systems* (C-411/03, Rink. p. I-10805).

8 — Žr. 2000 m. lapkričio 30 d. Sprendimą *Österreichischer Gewerkschaftsbund* (C-195/98, Rink. p. I-10497), kuriame Teisingumo Teismas pripažino, kad abstrakčiai su visomis bylos aplinkybėmis susiję klausimai yra „bendrai svarbūs“. Taip pat žr. generalinio advokato F. G. Jacobs šioje byloje pateiktą analizę, kurioje teigiama, kad hipotetiniai klausimai turėtų būti aiškinami griežtai.

9 — Panašu, kad Teisingumo Teismo praktika patvirtinama, jog priimtinumo normas reikia aiškinti atkreipiant dėmesį į tai, ar, laikantis nacionalinės teisės normų dėl proceso, bylinėjimosi išlaidų ir proceso ekonomijos, nėra kitos tinkamos alternatyvos, nei pateikti šiuos klausimus Teisingumo Teismui. Pavyzdžiui, žr. 1995 m. gruodžio 15 d. Sprendimą *Bosman* (C-415/93, Rink. p. I-4921), o būtent kiek tai susiję su klausimais dėl pilietybės. Šis klausimas bus išsamiai aptartas nagrinėjant trečiąjį klausimą.

10 — Atrodo, kad kiti alternatyvūs Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų būdai yra sudėtingesni (pavyzdžiui, žr. 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Köbler*, C-224/01, Rink. p. I-10239).

11 — 2002 m. birželio 4 d. Sprendimas *Lyckeskog* (C-99/00, Rink. p. I-4839).

8. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad tokiose bylose, kokia nagrinėjama, suinteresuotoji šalis dėl *Szegedi Ítélőtábla* sprendimo gali pateikti kasacinį skundą Vengrijos Aukščiausiajame Teisme (*Legfelsőbb Bíróság*). Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad *Legfelsőbb Bíróság* kasacinis skundas gali būti pateiktas tik teisės klausimais. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo 1952 m. Civilinio proceso kodekso III (Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. Törvény) 270 straipsnio 2 dalį, kurioje numatyta, kad: „įsiteisėjusius sprendimus ir nutartis, kuriais užbaigiamas bylos nagrinėjimas, bet kuri šalis, trečiasis asmuo arba suinteresuotasis asmuo (dėl su juo susijusios sprendimo dalies) gali kasacine tvarka dėl teisės pažeidimo skųsti *Legfelsőbb Bíróság*“. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pateikus kasacinį skundą sprendimo vykdymas automatiškai nesustabdomas. Šio kodekso 273 straipsnio 3 dalies pirmajame sakinyje numatyta, kad: „pateikus kasacinį skundą, nesustabdomas sprendimo vykdymas, tačiau, pateikus prašymą, išimtinėmis aplinkybėmis *Legfelsőbb Bíróság* gali sustabdyti sprendimo vykdymą“.

9. Vis dėlto tokiais apribojimais nepagrindžiama išvada, kad *Ítélőtábla* turi būti pripažintas „teismu, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka“. Galima daryti prielaidą, kad kiekvienas klausimas dėl Bendrijos teisės galiojimo ar išaiškinimo yra teisės klausimas, taigi jį galima apskųsti kasacine tvarka. Be to, nacionalinės proceso normos, pagal kurias dėl tokio pateikto kasacinio skundo sprendimo vykdymą galima sustabdyti tik išimtinėmis aplinkybėmis, iš esmės atitinka Bendrijos teisę su sąlyga, kad, visų pirma, tokios normos nėra nepalankesnės, nei taikomos panašiems nacionaline teise grindžiamiems kasaciniams skundams (lygiavertiškumo principas) ir, antra, kad dėl jų naudojimasis Bendrijos teisėje nustatytomis teisėmis netaps praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) [12].

10. Todėl tai, kad dėl nacionalinio teismo sprendimo pateiktas kasacinis skundas gali būti pateiktas tik teisės klausimais ir kad jį pateikus nesustabdomas sprendimo vykdymas, nereiškia, jog šį teismą saisto EB 234 straipsnio trečiojoje pastraipoje minima pareiga.

C — *Trečiasis klausimas*

11. Trečiasis prejudicinis klausimas susijęs su Vengrijos civilinio proceso teisėje numatyta galimybe pateikti atskirą apeliacinį skundą dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą. 1952 m. Civilinio proceso kodekso III 155/A straipsnyje nurodyta:

12 — Pagal analogiją žr. 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Rewe Zentralfinanz* ir *Rewe-Zentral* (33/76, Rink. p. 189); 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimą *Van Schijndel ir van Veen* (C-430/93 ir C-431/93, Rink. p. I-4705, 17 punktas) ir 2007 m. birželio 7 d. Sprendimą *Van der Weerd ir kt.* (C-222/05-C-225/05, Rink. p. I-4233, 28 punktas).

„Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą gali būti skundžiama apeliacine tvarka. Nutartis, kuria atsisakoma prašyti priimti prejudicinį sprendimą, apeliacine tvarka negali būti skundžiama“ [13]. Aišku, kad tokiomis aplinkybėmis taikomos bendrosios normos, kuriomis reglamentuojamas sprendimo vykdymo sustabdymas pateikus apeliacinį skundą [14]. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškina, kad, pateikus apeliacinį skundą dėl šios nutarties, jį nagrinėjantis teismas šią nutartį gali pakeisti, pripažinti šią nutartį netekusia galios ir įpareigoti šią nutartį priėmusį teismą atnaujinti sustabdytos bylos nagrinėjimą. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar tokios nacionalinės proceso normos suderinamos su Sutartimi įtvirtinta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra.

12. Vėlgi gali būti teigiama, kad šis klausimas yra nepriimtinas atsižvelgiant į tai, jog šiuo atveju dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nebuvo pateiktas apeliacinis skundas [15]. Vis dėlto galimybė pateikti apeliacinį skundą yra nacionalinės teisės klausimas, kurį turi išnagrinėti nacionalinis teismas. Be to, manau, kad šiuo atveju Teisingumo Teismas turėtų ypač gerbti nacionalinio teismo poreikius ir pasinaudoti galimybe šiuo klausimu pateikti paaiškinimus. Priežastys, nulėmusios tokią išvadą, yra tos pačios kaip ir nurodytos pripažįstant, kad antrasis klausimas yra priimtinas.

13. Pirma, šis klausimas nėra griežtai hipotetinis. Jis glaudžiai susijęs su faktinėmis bylos aplinkybėmis (kurių tikrumas yra neginčytinas), o pateiktas atsakymas akivaizdžiai gali būti svarbus nacionaliniam teismui priimant sprendimą, jeigu dėl jo būtų pateiktas apeliacinis skundas; priimdamas nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą tokią galimybę nacionalinis teismas pripažino svarbia. Mano manymu, sprendimo nepriimtinumą pagrindžiantis hipotetinis klausimas pateikiamas tik tuomet, kai arba faktinės aplinkybės yra dirbtinės, arba klausimą ir šias aplinkybes siejantis ryšys yra dirbtinis. Tik tokiais atvejais galima remtis priežastimis, kuriomis pateisinamas hipotetinių klausimų nepriimtinumas (faktų iškreipimo pavojus, išankstinio sprendimo priėmimas ar piktnaudžiavimo pavojus) [16]. Vis dėlto šiuo atveju Teisingumo Teismas nepateiktų teisinio atsakymo remdamasis hipotetinėmis faktinėmis aplinkybėmis, viršijančiomis faktinių teisės normos aiškinimo ir taikymo aplinkybių ribas, nes dėl to būtų daromas poveikis sprendimo dėl esmės kokybei ir teisėtumui. Iš tiesų vienintelis vadinamasis hipotetinis šios bylos aspektas teisingiau vadintinas netikrumo elementu: Teisingumo Teismo pateiktas atsakymas gali ir nebūti lemiamas pagrindinėje byloje nagrinėjamam ginčui išspręsti, jeigu iš tiesų dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nepa-

13 — Papildomai įstatymo 249/A straipsnyje nurodyta, kad atskiras apeliacinis skundas gali būti pateiktas dėl „*apeliacinės* instancijos teismo priimtos nutarties, kuria *atsisakoma* pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą“ (paryškinta autoriaus).

14 — Pagal 1952 m. Civilinio proceso kodekso III 259 straipsnį, kuriuo reglamentuojamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą.

15 — Komisija tvirtino, kad nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą yra galutinė. Vis dėlto kadangi šis aspektas neįtrauktas į nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, tai, mano nuomone, neturi reikšmės vertinant klausimo priimtinumą.

16 — Žr. generalinio advokato F. G. Jacobs išvados, pateiktos 8 išnašoje minėtoje byloje *Österreichischer Gewerkschaftbund,* 53–55 punktus.

teiktas apeliacinis skundas. Tačiau toks netikrumo elementas būdingas ir kitiems teisiniams klausimams, į kuriuos Teisingumo Teismo paprastai prašoma pateikti atsakymą. Pateikdamas atsakymą šis teismas niekada negali būti visiškai tikras, kad iš tiesų jo pateiktas atsakymas bus svarbus pagrindinėje byloje nagrinėjamam ginčui išspręsti. Pavyzdžiui, nacionalinis teismas gali nuspręsti išnagrinėti bylą remdamasis nacionaline proceso teise ir nesinaudodamas Teisingumo Teismo pateiktu atsakymu dėl Bendrijos teisės. Tačiau tai nereiškia, kad Teisingumo Teismas atsakė į hipotetinį klausimą, jeigu klausimas buvo iškilęs esant realioms faktinėms aplinkybėms, o jų ryšys su Bendrijos teise nebuvo dirbtinis. Reikia skirti dirbtiniais faktais ar su byla nesusijusiomis faktinėmis aplinkybėmis grindžiamą klausimą (mano nuomone, tai yra hipotetinis ir nepriimtinas klausimas) ir su faktinėmis bylos aplinkybėmis susijusį klausimą, kuris gali turėti lemiamą įtaką galutiniam jos išnagrinėjimui (mano nuomone, tai yra nehipotetinis ir priimtinas klausimas).

14. Antra, kadangi šis klausimai yra akivaizdžiai svarbus prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros veikimui, būtų sudėtinga surasti kitą alternatyvą, kaip kitaip jį būtų galima pateikti Teisingumo Teismui. Žinoma, teoriškai įmanoma, kad nacionalinio proceso žemesnės grandies teisme šalis gali aukštesnės grandies teisme pateikti apeliacinį skundą dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir kad, nepaisydamas to, jog pagal nacionalines proceso normas pateiktu apeliaciniu skundu sustabdomas sprendimo vykdymas, žemesnės grandies teismas ir toliau palaikytų savo nutartį. Tokiomis aplinkybėmis klausimas dėl apeliacinio skundo sukeliamų pasekmių būtų ypač svarbus. Vis dėlto, vadovaujantis tokia įvykių seka, žemesnės grandies teismas būtų priverstas nesilaikyti nacionalinių proceso normų, nežinodamas, ar Bendrijos teisė jam taip leidžia elgtis. Akivaizdu, kad dėl to žemesnės grandies teismas atsidurtų keblioje situacijoje [17]. Ko gero, tai paaiškina, kodėl toks klausimas niekada nebuvo pateiktas Teisingumo Teismui, nors iš kelių ankstesnių bylų ir gerai žinomų nacionalinės teisės aktų ar praktikos aišku, jog jis yra ypač svarbus nacionaliniams teismams, kas dieną taikantiems Bendrijos teisę [18]. Todėl siūlau Teisingumo Teismui sutikti su nacionalinio teismo sprendimu, kad šie klausimai yra svarbūs nacionaliniam procesui nagrinėjant bylą iš esmės, ir atsakyti į trečiąjį *Szegedi Ítélőtábla* klausimą pasinaudojus galimybe išnagrinėti šį praktinį labai svarbų Bendrijos teisės klausimą. Taip Teisingumo Teismas, bendradar-

17 — Galima ir priešinga alternatyva: apeliacine tvarka nagrinėjantis apeliacinį skundą dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aukštesnės grandies teismas pirmiausia sustabdo procesą siekdamas pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą dėl šio apeliacinio skundo atitikties Bendrijos teisei. Vis dėlto tokia hipotezė yra mažai tikėtina. Be to, jeigu nacionalinis aukštesnės grandies teismas iš tiesų nuspręstų pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, būtų pagrįsta daryti prielaidą, kad vien vadovaujantis proceso ekonomija šis prašymas būtų pateiktas dėl esminių, prieš tai žemesnės grandies teismo iškeltų, su Bendrijos teise susijusių klausimų (taip buvo byloje *Pharmon prieš Hoechst* (1985 m. liepos 9 d. Sprendimas 19/84, Rink. p. 2281), kurioje iš pradžių žemesnės grandies teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje 271/80, dėl kurios buvo pateiktas apeliacinis skundas ir po to jis buvo išbrauktas iš bylų registro) arba įtraukiant nutartyje pateiktus prejudicinius klausimus (o dėl to išankstinį proceso klausimą būtų galima užginčyti kaip hipotetinį, atsižvelgiant į tai, kad į prašymą įtraukti visi esminiai klausimai). Iš tiesų minėta situacija būtų tokia, kad nacionaliniai teismai atsidurtų „užburtame rate“ ir tai dar sykį paaiškintų, kodėl toks klausimas niekada aiškiai nebuvo pateiktas Teisingumo Teismui (žr. D. O'Keeffe „Appeals against an Order to Refer under Article 177 of the EEC Treaty“, 9 *European Law Review*, 8 tomas, 1984 m., p. 87, 101).

18 — Generalinis advokatas J. P. Warner išvadoje, pateiktoje bylose *Rheinmühlen* (146/73 ir 166/73, Rink. p. 40), 44 punkte pažymėjo, kad tokia teisė pateikti apeliacinį skundą, kurią jis pripažįsta prieštaraujančia Bendrijos teisei, galiojo bent pagal kelių valstybių narių nacionalinės proceso teisės normas.

biaudamas su nacionaliniais teismais, kurių nutartys dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą gali būti apskųstos pateikus apeliacinį skundą, galėtų išvengti ateityje galinčių kilti kliūčių.

15. EB 234 straipsnyje numatyta, kad teismas, manydamas, kad sprendimui priimti reikia nutarimo dėl Bendrijos teisės aiškinimo ar galiojimo šiuo klausimu, gali prašyti Teisingumo Teismo priimti dėl jo prejudicinį sprendimą [19]. Taigi nacionalinio teismo įgaliojimai pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą išplaukia iš pačios Sutarties. Be to, pateikdamas klausimą Teisingumo Teismui, jis naudojasi „didžiausia diskrecija“ [20].

16. Savaime suprantama, kad pagal Bendrijos teisę žemesnės grandies teismo sprendimams, kuriais pateikiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, nedraudžiama taikyti nacionalinėje teisėje numatytų teisių gynimo priemonių [21]. Nepaisant to, kai dėl teismo nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas apeliacinis skundas, iš esmės Teisingumo Teismas turi laikytis šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą, jei jis savo klausimų neatsiėmė [22]. Teisingumo Teismas gali sustabdyti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą, kol nesibaigė apeliacinis procesas, jeigu pateikus apeliacinį skundą sustabdomas sprendimo vykdymas ir jeigu prašymą pateikęs teismas apie tai yra informavęs Teisingumo Teismą: pranešimas laikomas numanomu prašymu sustabdyti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą [23]. Vis dėlto nepaisydamas to, kokias pasekmes pagal nacionalinę teisę sukelia pateiktas apeliacinis skundas, Teisingumo Teismas gali tęsti prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, jeigu tokį prašymą pateikę teismas yra to aiškiai paprašęs [24].

17. Pagrindinis klausimas yra tai, ar tokiomis aplinkybėmis, kai dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą yra pateiktas apeliacinis skundas, nacionalinės proceso normos žemesnės grandies teismą įpareigoja sustabdyti ar net atsiimti šį prašymą. Iš tiesų šį klausimą generalinis advokatas J. P Warner jau buvo pateikęs išvadoje *Rheinmühlen* [25] – ir aš beveik būčiau linkęs tik pateikti nuorodą į šią išvadą; joje jis argumentavo, kad nacionalinėje teisėje negalima įtvirtinti kliūčių valstybės narės žemesnės grandies teismui kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Net nebandysiu pakartoti generalinio advokato pateikto

19 — Taip pat žr. 1978 m. kovo 9 d. Sprendimą *Simmenthal* (106/77, Rink. p. 629, 19 punktas).

20 — 1974 m. sausio 16 d. Sprendimas *Rheinmühlen I* (166/73, Rink. p. 33, 4 punktas).

21 — 1974 m. vasario 12 d. Sprendimas *Rheinmühlen II* (146/73, Rink. p. 139, 3 punktas).

22 — 21 išnašoje minėto sprendimo *Rheinmühlen II* 3 punktas; 1962 m. balandžio 6 d. Sprendimas *De Geus* (13/61, Rink. p. 89, 50 punktas) ir 1983 m. spalio 6 d. Sprendimas *Delhaize* (2/82–4/82, Rink. p. 2973, 9 punktas).

23 — Pavyzdžiui žr. 1970 m. birželio 3 d. Sprendimą *Chanel prieš Cepeha* (31/68, Rink. p. 403) ir 1992 m. liepos 14 d. Sprendimą *Bosman* (C-269/92).

24 — 1974 m. sausio 30 d. Sprendimas *BRT prieš SABAM* (127/73, Rink. p. 51, 3 punktas). Taip pat žr. 17 išnašoje minėtą D. O'Keeffe straipsnį.

25 — 20 ir 21 išnašose minėta 1973 m. gruodžio 12 d. Išvada.

tikslaus ir aiškaus pagrindimo, kuriuo remdamasis jis padarė tokią išvadą. Užuot tai daręs, tik pritarsiu jo nuomonei ir pateiksiu keletą papildomų pastabų.

18. Gali būti keletas priežasčių, kodėl žemesnės grandies teismas gali *pageidauti* atsiimti savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą po to, kai pateiktas apeliacinis skundas dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą. Pavyzdžiui, vykstant apeliaciniam procesui šalys susitarė kitaip išspręsti iškilusį ginčą [26]. Taip pat gali būti ir taip, jog apeliacine tvarka priėmus sprendimą pateikti prejudiciniai klausimai liko be dalyko, nes, pavyzdžiui, paaiškėjo, kad žemesnėje grandyje pareikštas ieškinys buvo pripažintas nepriimtinu. Todėl dėl apeliacinio proceso ir jo baigties žemesnės grandies teismui gali iš tiesų tekti prašyti sustabdyti pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą ar netgi jį atsiimti. Vis dėlto nereikėtų daryti išvados, kad egzistuoja tokios aplinkybės, kai apeliacinio teismo priimtu sprendimu žemesnės grandies teismas būtų *įpareigotas* taip elgtis.

19. Bet kurios valstybės narės žemesnės grandies teismo teisė tiesiogiai bendradarbiauti su Teisingumo Teismu yra gyvybiškai svarbi vienodam Bendrijos teisės aiškinimui ir veiksmingam jos taikymui. Būtent naudodami šią priemonę nacionaliniai teismai taiko Bendrijos teisę. Pateikdami prašymą priimti prejudicinį sprendimą nacionaliniai teismai dalyvauja dialoge dėl Bendrijos teisės veikdami savarankiškai nuo kitų nacionalinės valdžios ar teisminiu institucijų [27]. Sutartimi nebuvo siekta, kad tokį dialogą kontroliuotų bet kurie kiti nacionaliniai teismai, nesvarbu, kokia jų hierarchinė padėtis valstybėje. Kaip (atsisakydamas nagrinėti dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktą apeliacinį skundą) nurodė Airijos aukščiausiasis teismas (Irish Supreme Court): „Sutartimi yra suteikiami šie įgaliojimai (žemesniosios grandies teismui) netaikant jokių aiškių ar numanomų apribojimų, kad jo sprendimų negalėtų panaikinti kitas nacionalinis teismas“ [28].

20. Todėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą reikalingumo klausimą turi išspręsti tokį prašymą pateikęs teismas ir Teisingumo Teismas. Iš tiesų galiausiai todėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo klausimą sprendžia ne nacionalinis teismas, kuris pagal nacionalinės proceso teisės aktus yra aukštesnės grandies teismas, o Teisingumo Teismas. Jeigu būtų priešingai, atsitiktų taip, kad pagal nacionalinę teisę ar praktiką žemesnės grandies teismų nutartys dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą automatiškai būtų apskundžiamos apeliacine tvarka, o dėl to *de facto* susidarytų tokia situacija, kai pagal nacionalinę teisę tik paskutinės instancijos teismai galėtų pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Pavojus, kad toks klausimas bus nagrinėjamas kaip nacionalinės proceso teisės klausimas, o

26 — Pavyzdžiui, žr. 23 išnašoje minėtą sprendimą *Chanel prieš Cepeha*.

27 — D. Sarmiento „Poder Judicial e integración europea“, *Thomson-Civitas,* Madridas, 2004, p. 58.

28 — Byla *Campus Oil Ltd. ir kt. prieš The Minister for Industry and Energy, Ireland, The Attorney General ir the Irish National Petroleum Co. Ltd.*, 1983 m. birželio 17 d. *Irish Supreme Court* sprendimas *Common Market Law Review*, 1 tomas, 1984 m., p. 479.

ne kaip Bendrijos teisės klausimas, yra akivaizdus tuo atveju, kai pagal nacionalinę teisę dėl nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą leidžiama pateikti atskirą apeliacinį skundą. Tai prilygtų tam, jog pagal nacionalinę proceso teisę būtų pakeistos EB 234 straipsnyje įtvirtintos prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimo sąlygos.

21. Trumpai tariant, pagal Bendrijos teisę bet kuriam valstybės narės teismui suteikiama teisė kreiptis į Teisingumo Teismą pateikiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Tokios teisės nacionalinė teisė negali riboti. Todėl darau išvadą, kad EB 243 straipsniu draudžiama taikyti nacionalines normas, pagal kurias nacionalinis teismas gali būti priverstas sustabdyti arba atsiimti pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

D — *Ketvirtasis klausimas*

22. Ketvirtasis klausimas susijęs su įsisteigimo laisve. Kaip nurodyta nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, remiantis Vengrijos bendrovių teise pagal Vengrijos teisę įsteigtos bendrovės buveinė yra vieta, kur yra jos centrinė administracija („ügyintézés helye“) [29]. Kitaip tariant, bendrovės centrinės administracijos vieta turi sutapti su jos įsteigimo vieta. Pagal Vengrijos teisę įsteigtos bendrovės centrinės administracijos perkėlimas paprastai įregistruojamas įmonių registre, jeigu toks perkėlimas vyksta Vengrijoje [30]. Iš nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktų faktinių aplinkybių matyti, kad *Cartesio* centrinę administraciją norėjo perkelti į Italiją. Tačiau, užuot iš naujo įsteigta kaip Italijos bendrovė, *Cartesio* norėjo ir toliau būti laikoma pagal Vengrijos teisę įsteigta bendrove, kuriai dėl to būtų taikoma Vengrijos teisė.

23. Panašu, kad Vengrijos bendrovių teisė grindžiama „realios buveinės“ teorija, pagal kurią bendrovė turi įvykdyti visus valstybės, kurioje yra jos reali buveinė, bendrovių teisėje įtvirtintus reikalavimus [31]. Iš tiesų pagal realios buveinės teoriją „bendrovės nacionalinė priklausomybė neatskiriamai susiejama su jos buveine“ [32]. Pagal visiškai šią teoriją

29 — 1997 m. Įstatymo Nr. CXLV dėl įmonių registro, duomenų atskleidimo ir teisminės registravimo procedūros (cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírosági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvény) 16 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „Įmonės buveinė yra ten, kur yra jos centrinė administracija, įskaitant 11 straipsnio 3 dalyje numatytą atvejį, ir turi būti pažymėta įmonės iškaba“.

30 — 1997 m. Įstatymo Nr. CXLV 34 straipsnio 1 dalyje nurodyta: „Kiekvienas bendrovės buveinės perkėlimas į vietą, priskiriamą kito teismo, veikiančio kaip įmonių registro tvarkytojas, jurisdikcijai, turi būti įregistruojamas kaip duomenų pakeitimas ankstesnės buveinės vietos teisme. Šis turi išnagrinėti prašymą dėl duomenų pakeitimo prieš perkeliant šią buveinę ir įregistruoja pakeitimą.“

31 — V. Edwards „EC Company Law“,: *Clarendon Press,* Oksfordas, 1999, p. 336.

32 — Ten pat.

įgyvendinančią Vengrijos bendrovių teisę, kaip ją aiškina kaip įmonių registro tvarkytojas veikiantis teismas, pagal Vengrijos teisę įsteigtą juridinį asmenį draudžiama „eksportuoti“ į kitą valstybę narę. Tačiau pagal Vengrijos teisę įsteigta bendrovė gali vykdyti ekonominę veiklą kitoje valstybėje narėje arba įsteigti joje dukterinę įmonę, jeigu jos centrinė administracija lieka Vengrijoje. Ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar EB 43 ir 48 straipsniais draudžiamos nacionalinės teisės normas, kuriomis remiantis pagal nacionalinę teisę įsteigtai bendrovei neleidžiama perkelti savo centrinės administracijos į kitą valstybę narę.

24. Vengrijos vyriausybė teigia, kad šiam atvejui netaikomi EB 43 ir 48 straipsniai. Airija, Lenkijos, Slovėnijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės pritaria šiai nuomonei. Atvirkščiai, *Cartesio*, Komisija ir Nyderlandų vyriausybė teigia, kad buvo apribota įsisteigimo laisvė ir dėl to reikia taikyti EB 43 ir 48 straipsnius.

25. Mano manymu, požiūris, kad šiam atvejui netaikytinos įsisteigimo laisvę reglamentuojančios Sutarties normos, yra neteisingas. Akivaizdu, kad, pagal nacionalines normas leidžiant bendrovei savo centrinę administraciją perkelti tik nacionalinėje teritorijoje, tarpvalstybinės situacijos vertinamos nepalankiau nei vien nacionalinės situacijos [33]. Iš tiesų tokios įtvirtintos normos prilygsta diskriminacijai dėl naudojimosi judėjimo laisve [34]. *Cartesio* siekia perkelti savo centrinę administraciją į Italiją. Taigi aišku, kad *Cartesio* siekia „neribotą laikotarpį faktiškai vykdyti ekonominę veiklą per kitoje valstybėje narėje įsteigtą įmonę“ [35]. Tokiomis aplinkybėmis akivaizdu, kad taikytinos įsisteigimo laisvę reglamentuojančios Sutarties nuostatos [36].

26. Tiesa, kad Teisingumo Teismas sprendime *Daily Mail ir General Trust*, nusprendė, jog bendrovė, siekdama perkelti savo centrinę administraciją į kitą valstybę narę (Nyderlandus), kad joje parduotų didžiąją savo nenuolatinio kapitalo dalį ir šio pardavimo dėka išpirktų savo akcijas nemokėdama mokesčio, kuriuo paprastai apmokestinami tokie sandoriai jos įsteigimo valstybėje narėje (Jungtinėje Karalystėje), negali remtis įsisteigimo laisve [37]. Pagal Jungtinės Karalystės bendrovių teisę bendrovės, turėdamos mokesčių įstaigos išduotą leidimą, gali savo centrinę administraciją perkelti į kitą valstybę narę išlaikydamos teisinio subjekto statusą bei

33 — Šiuo klausimu žr. 1999 m. lapkričio 18 d. Sprendimą *X ir Y* (C-200/98, Rink. p. I-8261, 26–28 punktai); 2004 m. kovo 11 d. Sprendimą *Hughes de Lasteyrie du Saillant* (C-9/02, Rink. p. I-2409, 42 ir 46 punktai); 7 išnašoje minėtą sprendimą *SEVIC Systems* 14, 22 ir 23 punktai ir 2007 m. liepos 18 d. Sprendimą *Oy AA* (C-231/05, Rink. p. I-6373, 31–43 punktai).

34 — Taip pat žr. mano išvados, pateiktos byloje *Alfa Vita Vassilopoulos and Carrefour-Marinopoulos* (2006 m. rugsėjo 14 d. Sprendimas C-158/04 ir C-159/04, Rink. p. I-8135), 41 ir 46 punktus.

35 — 1991 m. liepos 25 d. Sprendimas *Factortame ir kt.* (C-221/89, Rink. p. I-3905, 20 punktas). Taip pat žr. 1991 m. spalio 4 d. Sprendimą *Komisija prieš Jungtinė Karalystę* (C-246/89, Rink. p. I-4585, 21 punktas) ir 2006 m. rugsėjo 12 d. Sprendimą *Cadbury Schweppes* (C-196/04, Rink. p. I-7995, 54 ir 66 punktus).

36 — Pavyzdžiui, žr. 2004 m. spalio 5 d. Sprendimą *CaixaBank France* (C-442/02, Rink. p. I-8961, 11 punktas ir jame nurodyta teismų praktika).

37 — 1988 m. rugsėjo 27 d. Sprendimas (81/87, Rink. p. 5483, 7 punktas).

toliau likdamos pagal Jungtinės Karalystės teisę įsteigtos bendrovės [38]. Tačiau šioje byloje mokesčių įstaigos paprieštaravo bendrovės perkėlimui ir teigė, kad prieš perkeldama savo buveinę iš Jungtinės Karalystės mokesčių tikslais bendrovė turėjo parduoti bent dalį savo kapitalo [39]. Teisingumo Teismas nesutiko su bendrovės nuomone, kad mokesčių įstaigos pažeidė įsisteigimo laisvę. Atsižvelgęs į tai, kad skiriasi valstybių narių bendrovių įstatymai, Teisingumo Teismas nusprendė, kad bendrovės steigiamos remiantis tik nacionaline teise ir kad „Sutarties negalima aiškinti taip, jog ji pagal valstybės narės teisę įsteigtai bendrovei suteikia teisę perkelti savo registruotą buveinę ir centrinę administraciją į kitą valstybę narę kartu išsaugant bendrovės, kuriai taikomi pirmosios valstybės narės teisės aktai, statusą“ [40]. Taigi bendrovės „gimimo“ ir „mirties“ sąlygas reglamentuoja ta valstybė, pagal kurios teisės aktus ji yra įsteigta [41]. Pripažintina, kad tai, ką valstybė suteikė, ji gali ir atimti.

27. Vis dėlto teismų praktika bendrovių steigimosi teisės srityje po priimto sprendimo *Daily Mail ir General Trust* pasikeitė ir Teisingumo Teismo požiūris tapo platesnis [42]. Tiesa, šie pasikeitimai susiję su tuo, kad teismų praktikoje buvo pateikta nemažai prieštaringų argumentų. Priėmus sprendimus *Centros* [43], *Überseering* [44] ir *Inspire Art* [45], paaiškėjo, jog teismų praktikoje laikomasi visiškai priešingo požiūrio nei tas, kurio Teisingumo Teismas laikėsi sprendime *Daily Mail ir General Trust*. Tai yra Teisingumo Teismas vis atmesdavo argumentą, kad nacionalinės bendrovių teisės normoms netaikomos įsisteigimo laisvę reglamentuojančios Sutarties nuostatos. Tačiau, pavyzdžiui, sprendime *Inspire Art* Teisingumo Teismas nusprendė, „kad tai, jog *Inspire Art* Jungtinėje Karalystėje buvo įsteigta siekiant išvengti Nyderlandų bendrovių teisės normų, nustatančių griežtesnes sąlygas dėl minimalaus kapitalo ir akcijų platinimo, taikymo, nedraudžia bendrovės Nyderlanduose įsteigtam padaliniui naudotis EB 43 ir 48 straipsniuose įtvirtinta įsisteigimo laisvė“ [46]. Tokia išvada yra iš esmės nesuderinama su idėja, jog bendrovių steigimą ir veiklą reglamentuoja tik įvairūs valstybių narių nacionalinės teisės aktai.

28. Keletą kartų buvo (įskaitant ir Teisingumo Teismą) bandyta atskirti sprendimo *Daily Mail ir General Trust* faktines aplinkybes nuo sprendimų *Centros, Überseering* ir *Inspire Art*, dėmesį sutelkiant į tokius krite-

38 — Sprendimo *Daily Mail ir General Trust* 3 ir 5 punktai.
39 — Ten pat, 8 punktas.
40 — Ten pat, 24 punktas.
41 — Ten pat, 19 punktas: „Reikia priminti, kad, skirtingai nei fiziniai asmenys, bendrovės steigiamos pagal įstatymus, ir, laikantis Bendrijos teisės, pagal nacionalinės teisės aktus. Jos egzistuoja tik skirtingų nacionalinės teisės aktų, kuriuose apibrėžiamas jų steigimasis ir veikla, dėka. “
42 — Iš tiesų Teisingumo Teismo požiūris tapo panašus į generalinio advokato M. Darmon išvadoje, pateiktoje byloje *Daily Mail ir General Trust*, išdėstytą požiūrį.
43 — 1999 m. kovo 9 d. Sprendimas (C-212/97, Rink. p. I-1459).
44 — 2002 m. lapkričio 5 d. Sprendimas (C-208/00, Rink. p. I-9919).
45 — 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimas (C-167/01, Rink. p. I-10155).
46 — Ankstesnėje išnašoje minėto sprendimo 98 punktas.

rijus kaip pirminis ir antrinis įsisteigimas ir į tai, ar bendrovės buvo steigiamos nacionalinėje teritorijoje, ar užsienyje Vis dėlto nenuostabu, kad tokios pastangos nebuvo sėkmingos [47]. Konkrečiai kalbant, situacijų, kai valstybės narės draudžia ar atgraso pagal *jos* nacionalinę bendrovių teisę įsteigtoms bendrovėms steigtis užsienyje, ir situacijų, kai *priimančioji* valstybė narė apriboja įsisteigimo laisvę, skirtumas nebuvo suderinamas su Teisingumo Teismo EB 43 ir 48 straipsnių atžvilgiu pateiktu bendruoju analitiniu pagrindu [48]. Be to, toks skirtumas išplaukia iš Teisingumo Teismo sprendime *Daily Mail ir General Trust* pateikto pagrindimo [49]. Kaip teisingai pažymėjo generalinis advokatas A. Tizzano nuomonėje, pateiktoje byloje *SEVIC Systems*: „EB 43 straipsnis ne tik draudžia valstybei narei kliudyti užsienio subjektams įsisteigti jos teritorijoje arba riboti tokią veiklą, bet ir neleidžia jai trukdyti nacionaliniams subjektams įsisteigti kitoje valstybėje narėje. Kitaip tariant, draudžiami „įėjimo“ ar „išėjimo“ iš nacionalinės teritorijos apribojimai.“ [50]

29. Mano manymu, problema kyla dėl to, kad minėtuose sprendimuose *Daily Mail ir General Trust* bei *Inspire Art* išdėstyti cituoti argumentai tiksliai neatspindi teismų praktikos ir ją pagrindžiančios logikos. Viena vertus, nepaisant to, kas buvo siūloma sprendimuose *Inspire Art* ir *Centros*, norint formaliai įsteigti bendrovę kitoje valstybėje narėje išimtinai siekiant išvengti nacionalinės bendrovių teisės aktų taikymo ne visada galima sėkmingai remtis įsisteigimo laisve. Neseniai priimtame sprendime *Cadbury Schweppes ir Cadbury Schweppes Overseas* Teisingumo Teismas pakartojo, kad „vien aplinkybė, jog bendrovė valstybėje narėje buvo įsteigta turint tikslą pasinaudoti palankesniais teisės aktais, *savaime* nėra pakankama, kad būtų galima daryti išvadą apie piktnaudžiavimą šia laisve“ [51]. Vis dėlto jis pabrėžė, kad valstybės narės gali imtis priemonių, siekdamos išvengti „išimtinai dirbtinių darinių, kurių tikslas yra išvengti atitinkamos valstybės narės teisės aktų taikymo“ [52]. Konkrečiai kalbant, įsisteigimo teisė nedraudžia valstybei imtis atsargumo priemonių „pašto dėžutės“ arba „ekrano“ bendrovių atveju [53]. Mano manymu, šis sprendimas patikslina sprendimus *Centros ir Inspire Art*, o taip pat patvirtina nusistovė-

47 — Dėl teorijų, kuriomis bandoma paaiškinti skirtumus tarp sprendimų, pirma, *Daily Mail ir General Trust* ir, antra, *Centros* ir *Überseering*, apžvalgos ir kritinės analizės žr. W. G. Ringe, „No Freedom of Emigration for Companies?“, 2005 m. *European Business Law Review* 621.

48 — Žr. 43 išnašoje minėtą sprendimą *Centros*; 44 išnašoje minėtą sprendimą *Überseering*; 45 išnašoje minėtą sprendimą *Inspire Art*; 2000 m. balandžio 13 d. Sprendimą *Baars* (C-251/98, Rink. p. I-2787, 28 punktas) ir 33 išnašoje minėto sprendimo *Lasteyrie du Saillant* 42 punktą.

49 — 37 išnašoje minėto sprendimo *Daily Mail ir General Trust* 16 punktas.

50 — A. Tizzano išvados, pateiktos 7 išnašoje minėtoje byloje *SEVIC Systems*, 45 punktas. Generalinio advokato nuomonę Teisingumo Teismas patvirtino sprendimo 22 ir 23 punktuose.

51 — 35 išnašoje minėto sprendimo *Cadbury Schweppes* 37 punktas (paryškinta autoriaus). Reikia pažymėti, kad Teisingumo Teismas nukreipė į sprendimo *Inspire Art* 96 punktą, bet pasirinko kiek skirtingus žodžius: „tikslas“ vietoj „vienintelis tikslas“.

52 — 35 išnašoje minėto sprendimo *Cadbury Schweppes* 51–55 punktai.

53 — Ten pat, 68 punktas.

jusią teismų praktiką dėl draudimo piktnaudžiauti Bendrijos teise principo [54], nors Teisingumo Teismas šią sąvoką pagrįstai tebevartoja taikydamas tam tikrus apribojimus [55].

30. Kita vertus, nepaisant to, kas,regis, siūloma sprendimu *Daily Mail ir General Trust*, panašu, jog Teisingumo Teismas tam tikros valstybių narių teisės dalies *a priori* nepašalina iš įsisteigimo laisvės srities [56]. Tačiau Teisingumo Teismas labiau atkreipia dėmesį į tai, kokį *poveikį* nacionalinės teisės normos ar praktika gali sukelti įsisteigimo laisvei, ir vertina šio poveikio atitiktį Sutartimi užtikrinamai įsisteigimo teisei. Kiek tai susiję su nacionalinės teisės normomis dėl bendrovių steigimosi, Teisingumo Teismo požiūrį lemia du veiksniai. Pirma, pagal galiojančią Bendrijos teisę valstybės narės gali laisvai pasirinkti, ar įtvirtinti normų sistemą, grindžiamą realios buveinės ar inkorporacijos teorija, ir iš tiesų skirtingos valstybės narės pasirinko iš esmės labai skirtingas steigimąsi reglamentuojančias teisės normas. Antra, veiksmingas naudojimasis įsisteigimo laisve reikalauja nustatyti bent tam tikrą įvairių teisės normų sistemų abipusio pripažinimo ir koordinavimo laipsnį. Laikantis tokio požiūrio, teismų praktikoje nacionalinės bendrovių teisės normos paprastai nagrinėjamos, neatsižvelgiant į tai, ar jos grindžiamos realios buveinės, ar inkorporacijos teorija. Vis dėlto tuo pačiu metu veiksmingas naudojimasis įsisteigimo laisve reiškia, kad nė viena šių dviejų teorijų negali būti taikoma plačiąja prasme – geriausias to pavyzdys – byla *Überseering* [57].

31. Trumpai tariant, mano manymu, remiantis šiuo metu galiojančia Bendrijos teise negalima tvirtinti, kad valstybės narės gali visiškai laisvai reglamentuoti pagal jų teisę įsteigtų bendrovių „gimimo“ ir „mirties“ sąlygas, neatsižvelgdamos į tai, kokių pasekmių tai galėtų sukelti įsisteigimo laisvei. Jeigu taip būtų, valstybėms narėms būtų suteikta *carte blanche*, kad būtų galima skirti pagal jos teisę įsteigtai bendrovei „mirties nuosprendį“ vien dėl jos sprendimo pasinaudoti įsisteigimo laisve. Mažų ir vidutinių bendrovių centrinės administracijos perkėlimas Bendrijos viduje gali būti pripa-

54 — Žr. generalinio advokato M. Darmon išvados, pateiktos 37 išnašoje minėtoje byloje *Daily Mail and General Trust*, 9 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką. Draudimo piktnaudžiauti Bendrijos teise principą išsamiai aptariau išvadoje, pateiktoje 2006 m. vasario 21 d. Teisingumo Teismo sprendimui *Halifax ir kt.* (C-255/02, Rink. p. I-1609). Taip pat žr. R. de la Feria „Prohibition of abuse of (Community) law: The creation of a new general principle of EC Law through tax“, *Common Market Law Review*, 45 tomas, 2008 m., p. 405–408.

55 — Draudimo piktnaudžiauti teise principas buvo apibūdintas „kaip narkotikas, kuris pirmiausia atrodo nekenksmingas, tačiau kuris vėliau gali sukelti labai nemalonių pasekmių“. (H. C. Gutteridge „Abuse of Rights“, 5 *Cambridge Law Journal*, 22, 44, 1933-1935). Todėl jį reikia taikyti ypač atsargiai.

56 — „Nėra suvereniteto branduolio, kuriuo valstybės narės galėtų remtis Bendrijos atžvilgiu.“ (K. Lenaerts „Constitutionalism and the many faces of federalism“, 38 *American Journal of Comparative law*, 38 tomas, 1990 m., p. 205 ir kt.). Pavyzdžiui, žr. 2005 m. gruodžio 13 d. Sprendimą *Marks & Spencer* (C-446/03, Rink. p. I-10837, 29 punktas); 2007 m. kovo 13 d. Sprendimą *Test Claimants in the Thin Cap Group litigation* (C-524/04, Rink. p. I-2107, 25 punktas (apmokestinimo srityje); 1997 m. sausio 14 d. Sprendimą *Centro-Com* (C-124/95, Rink. p. I-81, 25 punktas (užsienio politikos ir saugumo srityje) ir 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Interantional Transport Worker`s Federation ir Finnish Seamen`s Union* (C-438/05, Rink. p. I-10779, 40 punktas (socialinės apsaugos srityje). Nors šios sritys priskiriamos valstybių narių kompetencijai, vis dėlto naudodamosi šia kompetencija jos turi nepažeisti Bendrijos teisės.

57 — Minėta 44 išnašoje. Šioje byloje buvo nagrinėjamos Vokietijos normos, pagal kurias tik teisnūs ir veiksnūs asmenys galėjo būti ieškovai ar atsakovai teisme, nors griežtai laikantis buveinės teorijos (*Sitztheorie*) bendrovių veiksnumas buvo pripažįstamas tik jeigu jų centrinės administracija buvo Vokietijoje. Pagal Teisingumo Teismo sprendimo 93 punktą tai, kad kitoje valstybėje narėje, kurioje yra jos registruota buveinė, tinkamai įsteigtai bendrovei nepripažįstamas veiksnumas, prilygsta pačios įsisteigimo laisvės paneigimui, o to negalima pateisinti bendrojo intereso pagrindais.

žintas paprasta ir veiksminga tikrosios ekonominės veiklos vykdymo kitoje valstybėje narėje forma, nes dėl to jos nepatirtų išlaidų ir administracinių kliūčių, kurios kiltų tuo atveju, jeigu iš pradžių reikėtų likviduoti kilmės valstybėje, o po to iš naujo steigti priimančiojoje valstybėje narėje. Be to, kaip teisingai pažymėjo Komisija, bendrovės likvidavimas vienoje valstybėje narėje ir įsteigimas iš naujo pagal kitos valstybės narės teisės aktus gali užtrukti tam tikrą laikotarpį, per kurį nagrinėjama bendrovė negali vykdyti jokios veiklos.

32. Todėl net jeigu šioje byloje nagrinėjami įsisteigimo laisvės apribojimai tiesiogiai išplaukia iš bendrovių steigimą ir veiklą reglamentuojančių nacionalinių normų, iš tiesų reikia klausti, ar tą galima pateisinti tokiais viešojo intereso pagrindais [58] kaip sukčiavimo prevencija [59] ar, pavyzdžiui, kreditorių, mažumos akcininkų, darbuotojų ar mokesčių įstaigų interesų apsauga [60].

33. Atsižvelgus į šiuos pagrindus, galima būtų pripažinti, kad yra priimtina, jog valstybė narė gali pagal jos bendrovių teisę įsteigtai bendrovei nustatyti tam tikras buveinės į užsienį perkėlimo sąlygas [61]. Pavyzdžiui, tikėtina, kad nusprendusi, jog nebegali veiksmingai kontroliuoti bendrovės, valstybė narė gali pareikalauti, kad ši bendrovė pakeistų savo įstatus ir kad jai nebūtų taikomi jos steigimui taikyta bendrovių teisė [62].

34. Vis dėlto taip nėra šiuo atveju. Nagrinėjamos normos visiškai atima iš pagal Vengrijos teisę įsteigtos bendrovės galimybę perkelti savo centrinę administraciją į kitą valstybę narę. Pagal Vengrijos teisę, kaip ją taikė kaip įmonių registro tvarkytojas veikiantis teismas, nenustatomos tokio perkėlimo sąlygos, bet reikalaujama bendrovę likviduoti. Kadangi Vengrijos vyriausybė nepateikė jokio pagrindimo, sunku paaiškinti, kodėl toks „įsisteigimo laisvės paneigimas“ [63] gali būti reikalingas dėl viešojo intereso pagrindų [64].

58 — 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendimas *Gebhard* (C-55/94, Rink. p. I-4165, 37 punktas); 36 išnašoje minėto sprendimo *CaixaBank France* 11 punktas ir 2008 m. vasario 28 d. Sprendimas *Deutsche Shell* (C-293/06, Rink. p. I-1129, 28 punktas).

59 — 35 išnašoje minėto sprendimo *Cadbury Schweppes* 51–55 punktai.

60 — 44 išnašoje minėto sprendimo *Überseering* 92 punktas ir 7 išnašoje minėto sprendimo *SEVIC Systems* 28 punktas.

61 — Pagal analogiją žr. 2001 m. spalio 8 d. Tarybos reglamento Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) statuto (OL L 294, p. 1) 8 straipsnį.

62 — Šiuo atveju, pavyzdžiui, tai yra Reglamentu Nr. 2157/2001 įtvirtinta sistema.

63 — 44 išnašoje minėto sprendimo *Überseering* 93 punktas.

64 — Taip pat žr. 7 išnašoje minėto sprendimo *SEVIC Systems* 29 ir 30 punktus.

35. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į nacionalinio teismo pateiktą ketvirtąjį klausimą atsakyti taip: „EB 43 ir 48 straipsniais draudžiamos nacionalinės normos, kuriomis remiantis pagal nacionalinę teisę įsteigtai bendrovei neleidžiama savo centrinės administracijos perkelti į kitą valstybę narę“.

III — Išvada

36. Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į *Szegedi Ítélőtábla* pateiktus klausimus atsakyti taip:

1. Tokiu atveju, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, nagrinėdamas dėl žemesnės grandies teismo priimto sprendimo pateiktą apeliacinį skundą apeliacinis teismas gali Teisingumo Teismui pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nepaisydamas to, kad procesas žemesnės grandies teisme ir apeliacinis procesas vyksta ne ginčo tvarka.

2. Tai, kad kasacinis skundas dėl nacionalinio teismo sprendimo gali būti pateiktas tik teisės klausimais ir kad dėl šio skundo automatiškai nesustabdomas sprendimo vykdymas, nereiškia, jog šį teismą saisto EB 234 straipsnio trečiojoje pastraipoje nurodyta pareiga.

3. EB 234 straipsniu draudžiama taikyti nacionalines normas, pagal kurias nacionalinis teismas gali būti priverstas sustabdyti arba atsiimti prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

4. EB 43 ir 48 straipsniais draudžiamos nacionalinės normos, kuriomis remiantis pagal nacionalinę teisę įsteigtai bendrovei neleidžiama savo centrinės administracijos perkelti į kitą valstybę narę.